

INTERVIEW MEVROUW MR A.M. BIEGMAN-HARTOCH

"Ik houd helemaal niet van het geven van een interview," verzekert mevrouw Biegman BW-krant redacteurs Frits de Vries en Alex Geert Castermans aan het begin van het eerste gesprek. Zorgvuldig formuleert zij haar antwoorden. Aan het slot drukt zij haar gesprekspartners op het hart het schrappen niet te schromen. Ondanks al deze voorzichtigheid en bescheidenheid levert het interview met mevrouw Biegman, Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad op klassieke vragen vaak verrassende antwoorden op.

U bent op latere leeftijd rechten gaan studeren.

Ik ben op de HBS begonnen, omdat ik later wiskunde of natuurkunde wilde gaan studeren. Maar toen een nichtje van mij met zo'n studie bij geen enkel bedrijf een baan kon krijgen en alleen lerares kon worden, ben ik naar het gymnasium gegaan. Het idee om mijn hele leven voor de klas te moeten staan, stond mij niet aan. Ik deed eindexamen gymnasium A in 1940, net nadat de oorlog was begonnen. Daarom kwam er van verder studeren niet veel. Ik had er ook helemaal geen behoefte aan; je was zo ondersteboven van de oorlog. Ik ben gaan werken bij een raadgevend ingenieur. Dat was heel leuk. Daar heb ik een hoop ideeën over efficiency opgedaan; ook voor in de huishouding. Daarna ben ik getrouwd en hebben mijn man en ik een aantal jaren in Indonesië en Amerika gewoond.

Terug in Nederland zag het er naar uit dat we voorlopig niet meer naar het buitenland zouden verhuizen. Bovendien hadden mijn twee zoons net de middelbare schoolleeftijd bereikt en als ze zo oud zijn, zijn ze overdag eigenlijk altijd weg. Na school komen ze even thuis om hun hockeystick of hun zwembroek te pakken en dan zie je ze voor het avondeten niet meer terug. Toen besloot ik, dat ik rechten zou gaan studeren. Daarvóór had ik er al vaak mijn hoofd aan gestoten, met name bij mijn hobbies: politiek, vrouwenbeweging en kinderbescherming (ik was gezinsvoogd). Daar loop je steeds tegen het recht op. Je bleef zodoende een amateur; zoals je als huisvrouw ook een amateur-kok, een amateur-verpleegster en een amateur-pedaagoog bent.

Het leek me leuk eens een keer iets echt goed te doen. Ik vond de studie enig. De colleges zocht ik wel een beetje uit: ik ging alleen naar die colleges waarvan ik vond dat ik er wat leerde. De colleges van Fischer (oud-vaderlands recht), Kreukniet (economie), Haardt en de beide Drionnen vond ik erg goed. Huib Drion werd gemist in Leiden toen hij wegging; hij wordt nu ook in de Hoge Raad ontzettend gemist. De privatissima van A. van Oven en Feenstra waren bijzonder boeiend. Feenstra heb ik overigens kort geleden weer gehoord bij de Hugo de Groot herdenking in het Vredespaleis. Hij gaf toen een ontzettend leuk college in het Frans. Ik geloof, dat hij zelfs beter college geeft in het Frans dan in het Nederlands. Verder heb ik ook heel erg genoten van de colleges van Glastra van Loon (rechtsfilosofie en inleiding). Zo moet Cicero ook gesproken hebben. De manier waarop hij zich uitdrukte was bijzonder: prachtige volzinnen die hij allemaal afmaakte.

De studie boeide mij mateloos. Het leek net alsof ik altijd onbewust honger had gehad en opeens te eten kreeg. Om me heen dacht iedereen dat ik gek was. En dat dacht ik zelf ook vaak als ik met knikkende knieën naar een of ander stom tentamen ging, terwijl mijn vriendinnen gezellig gingen winkelen of naar het strand gingen.

Na mijn afstuderen werd mij gevraagd of ik wetenschappelijk medewerker bij de afdeling burgerlijk recht zou willen worden. Daar heb ik onmiddellijk ja op gezegd. Na mijn studie had ik nog niet het idee dat ik iets wist. Er is geen sprake van dat je dan het recht beheerst. Ik wilde eindelijk wel eens iets grondig weten en daarom stond de gedachte van het schrijven van een proefschrift mij wel aan. Dan weet je tenminste van een klein onderwerp heel veel af. Bovendien was het werk gemakkelijk met mijn gezin te combineren. Je moest een paar keer per week werkgroepen geven, maar die kan je thuis voorbereiden. En bovendien was het mogelijk thuis aan het proefschrift te werken.

Toen ik mijn proefschrift had geschreven, had ik nòg niet het idee van dat onderwerp alles af te weten. Toen heb ik het maar opgegeven en ben ik generalist geworden.

De sfeer in de vakgroep was bijzonder plezierig. Paul van Vliet was in die tijd ook wetenschappelijk medewerker. Hij was niet alleen heel erg geestig, maar ook enthousiast voor zijn werk. Ik kan me nog

herinneren, dat hij bij een werkgroepcasus over wanprestatie naar een garagebedrijf is gegaan om tijdens werkgroep te kunnen vertellen wat er allemaal mis kan gaan in een garage. Soms moesten we ons plezier intomen, want onze werkkamer was vlak naast een studiezaal in het Gravensteen. Als we voortdurend aan het lachen waren zou dat vervelend zijn voor de studenten.

Kort voor het CII tentamen waren er voor de studenten kampen, in Reuver, Lunteren of ergens anders. Voor die kampen was altijd veel belangstelling; meestal meer dan er plaats was. Er konden, meen ik, tweehonderd studenten mee. Er werd de hele dag gewerkt en 's avonds konden de studenten aan de medewerkers hun vragen kwijt. Zo leerden wij ook de studenten goed kennen. Er werden ook wel grappen uitgehaald. Bijvoorbeeld op de laatste avond bij het diner werd gezegd, dat een van de studenten het zó leuk had gevonden, dat hij ons graag zou willen bedanken. Hem werd het woord gegeven, maar hij wist dan van niets en moest snel iets verzinnen. Gualthérie van Weezel, het Tweede Kamerlid, heeft toen een ontzettend leuke speech gehouden, waarin hij ook met een paar vinnige opmerkingen liet blijken, dat hij het geen stijl vond. Na het eten op die laatste avond werden er vaak sketches opgevoerd. Soms trad Paul van Vliet op, ook toen hij al geen medewerker meer was.

U hebt uw proefschrift geschreven over ongegronde verrijking. Is dat niet een moeilijk onderwerp omdat het zo onbegrensd is en soms wordt aangedragen als de oplossing van ieder probleem?

Ach, ik ben meer praktisch dan theoretisch ingesteld. Ongegronde verrijking komt in feite heel weinig voor. Ik heb gevallen van ongegronde verrijking opgezocht in de Nederlandse, Franse en Duitse rechtspraak. Twee jaar lang heb ik bij Blok Engels recht gevolgd speciaal met het oog op mijn proefschrift. Deze twee jaar heb ik in één voetnoot gestopt; het leek allemaal teveel op het Nederlandse verrijgingsrecht. Gelukkig kost niet elke noot twee jaar. Het Franse en het Duitse recht heb ik bestudeerd in de kelders van het Vredespaleis. Je kan die mensen niet heen en weer laten sjouwen met alle jaargangen van Dalloz en Sirey. Het Duitse recht is zeer uitgebreid. Men schrijft daar niet over ongegronde verrijking sec, maar over ongegronde verrijking in verband met zus en in verband met zo.

Vandaar dat ik zei dat ik er eigenlijk nog zo weinig vanaf weet.

Wat ik wist, ben ik allang weer vergeten. Ik geef er nu ook niets meer om; wat je schrijft dat ben je kwijt. Ik heb hetzelfde nu met mijn werk: ik verdiep me er in, ik schrijf met plezier en het is afgelopen; na een week ben ik het meeste weer vergeten. Dat proefschrift was ook wel een werk hoor. Ik was blij dat ik er van af was.

"Weary of sowing for others to reap"?

Nee, het motto sloeg meer op de ongegronde verrijking zelf, dus op de verarmde, niet zo zeer op mijn werk. Ik heb er met plezier aan gewerkt. Alleen het middenstuk is vervelend. Je begint enthousiast en aan het einde wordt je ook enthousiast: kijk eens wat een schitterend boek dat wordt. Het middenstuk is het moeilijkst. We hadden toch vrij zware werkgroepen en je moet je rechtspraak en literatuur bijhouden. Een heleboel van je vrije tijd gaat er in zitten. Je denkt: nou wil ik wel eens klaar zijn, nou wil ik wel eens naar het strand.

U schreef: "Zou de invoering van art. 6.4.3.1 NBW niet het gevaar in zich bergen dat deze actie voor sommige juristen zal zijn wat oudtijds het strijkijzer was voor slordige naaisters: de God van de Knoeiers?"

Dat meen ik! Het was een uitdrukking van mijn moeder: als je een zoompje maakt en het gaat niet goed, dan probeer je dat met een strijkijzer glad te krijgen, maar dat krijg je niet meer goed. Je krijgt alleen maar valse plooiën. Slordig werk kun je met een strijkijzer niet goed maken. De ongegronde verrijking fungeert soms wel eens als een ultimum remedium voor advocaten, dat werkt niet. Wat tegenwoordig wel (te pas of te onpas) als zodanig fungeert zijn de rechten van de mens; nu ook in het civiele recht.

Binnenkort moet ik een conclusie schrijven over ongegronde verrijking. Wij proberen zoveel mogelijk rekening te houden met onze specialisaties, maar het terrein dat wij met z'n vieren - en Leijten, die zowel straf- als civiele zaken behandelt - bestrijken is zo breed, dat je wel generalist moet zijn.

Een rechter geeft overigens - in het algemeen - vaak een oordeel over zaken waar hij niets van af weet. Heb je te veel achtergrond-informatie dan geef je soms juist een minder goed oordeel. Een collega van mij in Rotterdam was loods geweest. Hem moest je geen aanvarringszaak geven. Hij kon onmiddellijk vertellen: de ene had zus moeten doen, de ander zo. Je hebt daar niet zoveel aan: het gaat erom wie de schuld heeft dat het fout is gegaan.

Je krijgt soms de gekste dingen voor je waar je tevoren geen flauwe notie van hebt. Dan kun je toch best een oordeel vellen, want je hoeft de inhoud niet te weten om te kunnen zeggen: jij hebt gelijk. Je moet gewoon de normen toepassen. Bij comparities of getuigenbewijs heb je als rechter dan wel eens een pokerface nodig om niet te laten merken hoe weinig je weet.

Ik heb een heerlijke tijd gehad als rechter in Rotterdam, misschien wel de leukste. Het is afwisselend werk en je bent veel met mensen bezig. Neem bijvoorbeeld de schikkingen, zo van: jongens, zouden jullie wel doorgaan voor die paar honderd gulden, je bent al duizend guldens kwijt voor je advocaat! Heel vaak lukte dat, Rotterdammers zijn redelijk en zakelijk. Als twee boeren families van de Zuid-Hollandse eilanden daarentegen ruzie hebben over een stuk grond moet je niet schikken. Het ligt te na aan hun hart; en een beetje geld meer of minder Aan de andere kant zit er wetenschappelijk werk aan het maken van een vonnis vast, zolang het niet gaat om de vraag of Jantje het heeft gedaan, of Piet. Dat is het: afwisselend zit je achter de schrijftafel te puzzelen, dan ga je weer een hele dag met getuigen aan de gang.

Als Advocaat-Generaal zie je erg weinig mensen. Alleen bij uitleveringszaken zie je de mensen om wie het gaat. Die komen dan met een stok in de broek binnen op het Plein om bij de behandeling van hun zaak aanwezig te zijn.

Mevrouw Andringa en ik waren de eerste all-round vrouwelijke rechters in Rotterdam. Soms gaf dat wel problemen. Met name als ik als rechter-commissaris Turkse verdachten voorgeleid kreeg. Die vonden het verschrikkelijk om door een vrouw ondervraagd te worden. Gelukkig zat er een brede vent naast me, de griffier. Ze gaven dan ook antwoord aan hem.

Ooit heb ik een rot weekend gehad. Een jong stel had gehandeld in wapens om de uitzet bij elkaar te sparen. Het waren alarmpistolen waar je niet eens mee kon schieten. Op vrijdagmorgen werden ze gepakt. Ze vierden net hun bruiloft en dat was zo prettig voor de politie: de hele familie bij elkaar, ze hadden bijna allemaal met de zaak te maken. Een aandoenlijk stel - ik zette ze vast voor het weekend, maar ik zat er zo over in dat ze onschuldig waren. Gelukkig hebben ze maandagmorgen bekend.

De allereerste jongen die ik had vrijgelaten - op voorspraak van zijn advocaat - was diezelfde nacht alweer bezig: inbraak. Toen hij werd voorgeleid wilde zijn advocaat hem niet meer bijstaan! Ik heb er zoveel van geleerd. De grootste oplichters hebben van die mooie onschuldige blauwe ogen; daar bestaan ze van.

Rechter-commissaris zijn in strafzaken, het is leuk werk, maar je moet het niet te lang doen. Je hebt een enorme macht - een hele politiemacht achter je als zou willen, da's niet gering hoor. Je wordt gewoon een tiran. Je zegt: "Morgen moet je komen om te getuigen." Als de ander nee zegt, dan ben je verbaasd. "Dan laat ik je toch van je bed lichten door de politie." Nee, dat is niet de juiste houding. Je hoort ook nooit of je iets fout doet. De Raadkamer gaat wel eens een andere kant op maar dat is net als wanneer een vonnis in hoger beroep wordt vernietigd. Je besteedt daar verder geen aandacht aan. Je begint met de beste bedoelingen, maar een mens moet niet te veel of te lang macht hebben. Ik geloof dat het voor je karakter niet goed is. Af en toe moet je een klap op je hoofd krijgen om een beetje plezierig te blijven. Het mag niet gewoon zijn dat iedereen ja en amen zegt: "Oh mevrouw, wilt u op dat schip kijken?" De rivierpolitie moest mij er dan naar toe brengen. Als ze me hadden willen pesten, dan hadden ze me op zo'n klein bootje gezet. Dan moet je om op het schip te komen zo'n hele lange ladder op

Rotterdam is een doorstroom-rechtbank. Als je in alle afdelingen hebt gewerkt en bent geëindigd in de zesde kamer, waar alle gecompliceerde civiele zaken terecht komen, dan ga je kijken naar een andere functie - Vice-President of Raadsheer in het Hof. Ik was al bezig rond te kijken, toen ik werd opgebeld door de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad. Ik viel van mijn stoel van verbazing.

De Advocaat-Generaal vult een leemte op. Wij zijn in Nederland niet

voor de dissenting opinon. Het is voor iemand die ongelijk krijgt veel prettiger om te wéten: ik heb ongelijk gekregen van de Hoge Raad, dan wanneer het drie tegen twee is en hij het gevoel heeft van: verdraaid, als die ene nou maar ziek was geweest en die andere had er gezeten - een afschuwelijk idee. Toch missen we wel iets. De conclusie van het OM vult die leemte een beetje op. Als het goed is, geef je de twee kanten van de zaak. Langemeijer deed dat zó mooi, dat je echt verbaasd was als hij zei: "Nou geef ik deze partij gelijk." De andere kant had hij precies even fraai belicht en even overtuigend. De Hoge Raad ging dan ook vaak die andere kant op. Dat is mijn ideaal van een conclusie. Alleen, lang niet alle zaken lenen zich daarvoor, over de ene kant ben ik dan gauw uitgepraat.

Langemeijer zocht naar een redelijk oordeel, dat zoveel mogelijk het andere standpunt in zijn waarde laat. Hij zei: "Ik heb altijd wel gezocht naar verband met de theorie, maar eigenlijk heel zelden het gevoel gehad, dat de theorie me er verder bij had geholpen."

Je gaat van de feiten uit; vaak moet je in cassatie zelfs uitgaan van feiten die het Hof in het midden laat. Daarna ga je op zoek naar de algemene regels en de theorie. Neem de conclusie waar ik nu mee bezig ben. Die gaat over een schip volgeladen met chemicaliën, dat op weg is van Antwerpen naar Kaapstad. Op volle zee breekt brand uit op het schip. Het loodswezen in Vlissingen verbiedt het schip de territoriale wateren binnen te komen: te gevaarlijk met al die smurrie aan boord. Bergers zetten het schip op het strand en beperken zo, wellicht, de schade. De Staat wil zijn schade op de bergers verhalen. De bergers verweren zich: het schip is het recht van onschuldige doorvaart ontzegd. Wat je nu moet doen is de theoretische achtergrond tekenen: enerzijds de soevereiniteit van de Staat over haar territoriale wateren, anderzijds het recht van onschuldige doorvaart. Vervolgens terug naar de feiten. Dan zeg je: hier is geen sprake van doorvaart, ze zijn rechtstreeks het strand op gevaren! Je hebt een wisselwerking tussen feiten en rechtsregels.

Ik heb wel eens zaken waarbij ik denk: ze kunnen me wat met hun theorieën, die vind ik zó onbillijk, daar ga ik wat aan doen. En dan schrijf ik het beste; als ik echt kwaad wordt. Het was geloof ik mijn

allereerste civielrechtelijke conclusie. Het ging over een vrouw, die wegens een geestelijke stoornis onder curatele was gesteld. Ze was getrouwd en haar man was curator. Wie weet was hij haar wel alleen om het geld getrouwd? Toen zij van die man af wilde zeiden de rechters: "Je advocaat kan je daarbij niet helpen, want die beslissing is te persoonlijk en jij kan het niet omdat je het niet kúnt." Waren ze nu helemààl, ze kon toch ook trouwen! De Hoge Raad is met mij meegegaan, zij het wat anders gefundeerd (HR 28 maart 1980, NJ 1980, 378). Het betrof een nieuw wetsartikel uit Boek I. Een nieuw wetboek verschilt niet van een oud op dit punt: je kunt er nèt zo hard tegen in gaan. Het gaat gewoon allemaal op de oude voet door.

Een zaak waar ik me ook over heb opgewonden is die tussen Pokon en Substral (HR 29 maart 1985, NJ 1985, 591 m.n. LWH). Zoals Substral de zaken in de reclame voorstelde, was het in werkelijkheid helemaal niet. Substral was helemaal niet geconcentreerder of beter. En als je dat spul zelf ook gebruikt, raak je natuurlijk verontwaardigd over zo'n scheve voorstelling van zaken! De Hoge Raad gaf in die zaak een uitvoerig gemotiveerde beslissing. De reden daarvoor was misschien dat de artt. 1416a-c over misleidende reclame nog niet eerder door de Hoge Raad waren toegepast en de Hoge Raad een andere weg wilde inslaan dan in de literatuur tot dan toe was verdedigd.

Eigenlijk functioneren wij als A-G tevens als een soort raadsheer-rapporteur. De Hoge Raad moet natuurlijk wel meer presteren dan wij, wij maken één à twee conclusies per week. Met de hulp van gerechtsauditeurs moet dat aantal trouwens groter worden. Wij kauwen de zaak voor en zeggen: "Hier heb je wat gegevens, ik persoonlijk vind dat het zus moet zijn, maar jullie zien maar welke kant je op wilt."

Van de Hoge Raad wordt wel eens beweerd dat hij een bepaald beleid voert. Hoe zit dat met de Advocaten-Generaal?

Wij zouden dolgraag meer met elkaar overleggen, meer met elkaar afspreken, maar daar komen we helemaal niet toe. Eens in de veertien dagen hebben we vergadering over bepaalde aangelegenheden en dan zouden we het allemaal prettig vinden om de zaken waar we mee

worstelen aan elkaar voor te leggen. We hebben vaak zulke ingewikkelde zaken, dat je al een uur verder bent eer je aan de anderen hebt uitgelegd waar het precies om draait. Het gaat niet alleen om de theorie, maar je moet ook de casus heel goed kennen om te weten onder welke hoofdregel of welke uitzondering de zaak kan vallen. Wat wel nogal eens gebeurt, is dat we op recepties en diners uitgebreid over sommige zaken praten, soms tot ergernis van onze echtgenoten. Met de raadsheren van de Hoge Raad praten we bij dat soort gelegenheden juist weer niet over procedures. Daar wordt heel strikt de hand aan gehouden - raadkamergeheim! - en dat vind ik ook juist.

Het formuleren van cassatiemiddelen is vaak een gokspel. Soms denk ik echter: kunnen jullie het niet een klein beetje korter formuleren. Twee middelen, elk van desnoods twee onderdelen, laat het daar nu eens bij. Je kunt dat wel zeggen, maar volgende week heb je een cassatiedagvaarding met achttien onderdelen, waarvan de Hoge Raad het achttiende gegrond acht. Dan ben ik wel kwaad hoor. Eén van de achttien motiveringsklachten gegrond verklaren dat moet je eigenlijk niet doen. Maar ik heb wel eens geschreven in een conclusie dat ik het heel mooi vond dat iemand zijn middel wist te beperken tot één enkele klacht die ik dan gegrond vond. Tja, toen verwierp de Hoge Raad het middel. Anderen gaan te werk volgens het koe-vangt-haas-beginsel.

We hebben kort geleden in sommige gevallen wel eens mondeling geconcludeerd, als we dachten dat het middel geen enkele kans van slagen had. Maar daar zijn we weer mee opgehouden, want je had dan het effect dat de Hoge Raad de zaak met extra veel aandacht ging bestuderen. Misschien vonden de raadsheren dat hun verantwoordelijkheid in die gevallen iets groter werd. En een enkele keer vonden ze toch nog wat in het middel, dat vernietiging van het bestreden arrest rechtvaardigde. Toen dat gebeurde gingen we weer in alle gevallen schriftelijk concluderen. Iets anders is, dat we vrij kort geleden hebben besloten in bepaalde zaken van minder belang korte conclusies te schrijven.

Wat vindt u zelf uw beste conclusie?

Meestal de laatste! Het is leuk werk. Zeer bevredigend, je bent nergens aan gebonden - je moet niet gek gaan doen, maar je kunt je conclusies inrichten zoals je wilt. Je maakt je eigen fouten - dat is prettig, je hoeft nooit je handtekening te zetten onder andermans fouten. In de collegiale rechtspraak komt het wel eens (hoewel zelden) voor dat je het er helemaal niet mee eens bent en je de anderen niet kunt overtuigen. Je bent dan één van de drie en je wilt een punt achter de discussie zetten. Nu sta je zelf in voor je eigen werk. Naar inhoud én naar vorm. En dan zijn er echt conclusies waarvan ik denk: ja, daar ben ik tevreden over, of: nou ja, vooruit maar. De vorm vind ik belangrijk, bijna even belangrijk als de inhoud: een stuk moet helder en duidelijk zijn. Zo vind ik *The Law Lords* van Paterson een goed boek. Het heeft wel iets weg van *The Brethren* van Woodward en Bernstein, maar het is wel veel beter. Het heeft als middelpunt de uitspraak van de House of Lords, waarin ze verklaren niet meer gebonden te zijn aan hun eerdere uitspraken. De voorgeschiedenis en de gevolgen ervan zijn op een prachtige manier om die uitspraak heen gedrapeerd. Het is een gesloten geheel, je zou het kunnen vergelijken met een goed gebakken, mooie ronde oliebol. Bij een goed geconcipieerd vonnis denk ik ook wel eens aan de vergelijking met zo'n oliebol: rechtsvraag en antwoord, met daaromheen de relevante feiten, een gaaf rond geheel.

Vindt u het leuk uw conclusies terug te lezen in de NJ?

Sommige wel, maar lang niet allemaal. Soms denk ik: tsjonge, tsjonge, tsjonge. Voor mij hoeft dat publiceren niet. Ik moet wel zeggen dat we ontzettend worden gespaard hoor. Er is zelden of nooit een commentator die zegt: moet je eens kijken wat ze voor idioterie heeft geschreven. Je schrijft toch echt vaak over dingen, waarvan je eigenlijk weinig benul hebt. Al die ingewikkelde octrooi- en merkenrechtzaken die ik wel eens krijg. De eerste keer wist ik een heleboel dingen gewoon niet. Dat het in werkelijkheid anders ligt dan je in de boeken hebt kunnen vinden, merk je pas later als het arrest is gewezen en de noot eronder staat. Je probeert het dan de volgende keer een beetje beter te doen. Zelden zegt een commentator: dit is

nou toch duidelijk boven haar pet gegaan. Heel plezierig is dat. Ik kan me voorstellen dat ze denken: ach, laten we dat arme mens niet te hard vallen, de volgende keer moet ze weer schrijven over personenrecht. Of over satellieten, daar wist ik ook niets van. Ik ben toen maar begonnen met een heel leuk boek van Chriet Titulaer.

U bent in uw Rotterdamse tijd griffier geweest bij de Eerste Kamer voor de vaststelling van de boeken 3, 5 en 6 Nieuw BW.

Ik bereidde meestal de vragen voor. Vele leden van de vaste kamercommissie van justitie waren niet gespecialiseerd in het Nieuw BW. Snijders veegde praktisch alle voorstellen van tafel. Hij heeft het hele Nieuw BW in zijn hoofd zitten. Een voorstel tot wijziging van bijvoorbeeld artikel 6.5.3.4 zou met zich meebrengen dat ook artikel y van boek 7 en artikel z van de Kadasterwet zouden moeten worden gewijzigd. Het artikel kon daarom maar beter blijven zoals het was. Nou, daar had je natuurlijk niet veel meer op te zeggen.

Betekent de invoering van het Nieuw BW nu zo'n grote belasting voor de rechterlijke macht?

Vergelijk het eens met alle nieuwe huurwetgeving! Invoering van het Nieuw BW lijkt mij helemaal niet zo'n probleem. De PAO-cursussen voor rechters hebben misschien een schrik-effect teweeggebracht. Het hele systeem van het wetboek werd uitgelegd, terwijl je als rechter steeds met maar een deel ervan te maken hebt. Je zoekt zeer gericht met het oog op de casus die voor je ligt. Voor rechters die meer wetenschappelijk zijn ingesteld en toch al alles opzochten, wordt het alleen maar gemakkelijker: je hebt de parlementaire geschiedenis bij de hand. Wil je daarentegen de toelichting op de oude notariswet gebruiken, die valt al uit elkaar als je er naar kijkt! En dan nog, een groot deel van het werk verandert niet. De vraag of en hoe een aanrijding heeft plaatsgevonden, de bewijsvragen, die veranderen niet veel onder invloed van het Nieuw BW. Overigens zou het wat dat betreft prachtig zijn als het nieuwe bewijsrecht zo snel mogelijk wordt ingevoerd.

Hebt u eigenlijk nog tijd voor andere dingen?

Er blijft erg weinig tijd over. Op het parket werken we allemaal toch zo ongeveer zestig uur per week. Misschien wordt dat beter nu we meer steun krijgen van jonge gerechtsauditeurs. Ik ben meestal bezig tot twaalf uur 's avonds. Maar soms houd ik eerder op. Als om kwart over elf *Cheers* begint, denk ik: "Ha, dat vind ik leuk, daar ga ik naar kijken." Dan leg ik mijn pen iets eerder neer.

Op juridisch terrein ben ik naast mijn werk op het parket ook nog lid van de Centrale Raad van Advies voor het gevangeniswezen, de psychopatenzorg en de Reclassering. Ik zit daarin als opvolger van Mevrouw Minkenhof. Zij is overigens ook Advocaat-Generaal geweest, maar ze is naar de Hoge Raad gegaan, wellicht omdat ze het wat rustiger aan wilde doen! Ik weet niet wie het drukker heeft, de Hoge Raad of het parket, ik kan dat niet beoordelen.

Verder heb ik voor de Dierenbescherming commentaar gegeven op hun ontwerp voor een Wet voor het welzijn van dieren. Het ontwerp gaat ervan uit dat dieren bepaalde rechten hebben en moeten kunnen klagen bij de rechter als die rechten door bijvoorbeeld mishandeling worden geschonden. In dat geval kan een wettelijk vertegenwoordiger van het dier een klacht indienen bij de kantonrechter. Dit uitgangspunt van de wet vind ik voortreffelijk. Ik heb met veel plezier mijn mening over dit ontwerp geschreven.

Ik houd erg veel van dieren, vooral van katten. Als jullie mij die vraag nog stellen wat ik naar een onbewoond eiland mee zou nemen, dan weet ik het antwoord al. Ik zou een zwangere poes meenemen. Die vraag zou overigens verkeerd zijn, en dat realiseer je je als je op een onbewoond eiland hebt gezeten. Wij hebben in Indonesië op een vrij schaars bewoond eiland geleefd. Op een goed moment mochten er geen vliegtuigen landen vanwege een epidemie. Als je zo geïsoleerd bent, besef je goed dat je niet een leuk spannend boek moet meenemen, dat waarschijnlijk na een jaar toch zal gaan vervelen. Je moet werken meenemen waarvan vaststaat dat ze nooit zullen gaan vervelen, bijvoorbeeld de werken van Shakespeare of van Homerus. Ik zou denk ik Homerus meenemen, met een Homerus-Grieks woordenboek.

Naast alle juridische dingen blijft er niet veel tijd over. Een keer

in de week ga ik zwemmen. En ik wandel. Als ik boodschappen moet doen wandel ik altijd even over het strand, even kijken hoe de zee er bij ligt. Verder geniet ik erg van mijn gezin en mijn twee kleinkinderen.

Ik heb wel te doen met vrouwen die voor de keuze worden gesteld: een gezin of een maatschappelijke loopbaan. Ik heb nooit hoeven kiezen, ik heb allebei gedaan. Eerst getrouwd, kinderen - dat was heerlijk - en daarna, toen ze groot genoeg waren, ben ik rechten gaan studeren. Ik heb enorm geluk gehad. Ik ben erg blij dat het zo is gegaan.